

The Five Afflictions of Tisha B'Av

I. Eating and Drinking: What to Do if One Must Eat/Drink

1. משנה ברורה סימן תקנד ס"ק יד
ועיין בא"ר שכתב דאפילו יולדת שאינה מתענה תתענה איזה שעות אכן אם גם זה קשה לה לא תתענה כלל:

2. חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קלה

ומיהו נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שיש לחוש חס ושלום לסכנה, והמיקל לא הפסיד, ומכל שכן באדם חלוש והוא חולי שאין בו סכנה, שלא להחמיר. ומכל מקום לא יתעסקו במאכל ובמשתה אלא כדי קיום הגוף, ומכל מקום יתענו איזה שעות

3. שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קלא

ב. ואשר שאל בחולה שאכל בט' באב וכבר מרגיש טוב אם חייב לצום עד סוף היום, עיין מש"כ מרן הח"ס או"ח סי' קנ"ז, דגם חולה האוכל חייב בתענית, ואם די לו באוכל לא ישתה ואם די לו בשתי' לא יאכל, ואם צריך לאכל פעם אחת לא יאכל ב' פעמים וחייב בדיני צום כל דאינו סותר מחלתו יעייש"ה.

4. מועדים וזמנים ה: שלה

ומיהו שמעתי ממרן הגאון דבריסק הגריז"ס זצ"ל בשם אביו הגר"ח זצ"ל שבחולה לא גזרו כלל, ואין כאן קיום מצוה שאין כאן חיוב צום לשעות, ולדבריו אנשי צום כלל, רק פשוט שלא יתענג, אבל יאכל כרגיל כדי צרכו, וכמבואר בלשון הרמב"ם בעוברות ומניקות בתעניות

מועדים וזמנים ה"ה - ד"ר / שרייבנד, סוף כו אה"ר / עמוד 188
הרמב"ם סוטה א"ר ה"ה

מועדים וזמנים ה"ה - ד"ר / שרייבנד, סוף כו אה"ר / עמוד 188
הרמב"ם סוטה א"ר ה"ה

5. ביאור הלכה סימן תקנד סעיף ו ד"ה דבמקום חולי

דבמקום חולי וכו' - עיין בספר פתחי עולם דבמקום שאין המחלה של חלערי"א חזקה ח"ו יאכל פחות מכתבת בכדי אכילת פרס וכן בשתייה כמ"ש השיעורי' בשו"ע סימן תרי"ח (כך יש להורות לשואל בט"ב שבזה לא נעקר התענית לגמרי ורחמנא ליבא בעי)...

6. ערוך השולחן אורח חיים סימן תקנד

[פחות משיעור לא שייך בט"ב שהוא מדרבנן]:

7. שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קלא

ומה שהביא מבה"ל סי' תקנ"ד כבר אמרתי הרבה פעמים שאין דין ח"ש בט' באב כסתומת כל הפוסקים, ודברי הפתחי עולם שהביא הבה"ל ענין אחר הוא בחולי הקולרע ר"ל שאוכלים הבריאים רק למנוע

8. שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן כה פרק טז

ולכן נלפענ"ד שבדרך כלל יש להורות להקל שלא להצריך שיעורין להצריך ומותר לו לאכול, והמחמיר יחמיר לעצמו או להבא לשאול לדקדק בזה ותאב שלא יאבד התענית של היום.

II. Bathing

9. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנד סעיף ז, ט-י

רחיצה אסורה בט' באב, בין בחמין בין בצונן; אפילו להושיט אצבעו במים, אסור. אם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה, מותר לרחוץ להעביר הלכלוך, ולא יטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך. הגה: ואם עשה צרכיו, אם מותר לרחוץ, דינו כמו ביום כפור ועיין לקמן סי' תרי"ג ס"ג. נוטל אדם ידיו שחרית, וצריך לזהר שלא יטול ידיו אלא עד סוף קשרי אצבעותיו.

10. משנה ברורה סימן תקנד ס"ק יט

(יט) מותר לרחוץ להעביר וכו' - דאינו אסור אלא רחיצה של תענוג ומטעם זה נשים המבשלות וצריכות לרחוץ הבשר אף דממילא רוחצת גם ידיה מותר:

11. משנה ברורה סימן תקנד ס"ק כא
ועיין בספר מטה יהודא שכתב דמותר לרחוץ ידיו אף לתפלת המנחה דהוי כמקבל פני השכינה וכטבילת מצוה שהתירו:
12. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרטז סעיף א
התינוקות מותרים בכל אלו, חוץ מבנעילת הסנדל, שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו.
הגה: ומותר לומר לנכרי לרחוץ ולסוכן; אבל להאכילם, אפילו בידיים שרי (טור).
13. משנה ברורה סימן תרטז ס"ק ג
וכתבו האחרונים דעכשיו שאין נוהגין לרחוץ ולסוך את הקטן בכל יום ואין מניעת הרחיצה והסיכה נחשבת לו לעינוי כלל אין לרחצו ולסוכו
ביוה"כ אפילו ע"י עכו"ם:
14. בית יוסף אורח חיים סימן תרטז אות א ד"ה התינוקות מותרים
ומדברי רבינו שכתב בשם רבינו יהודה נראה דלהאכילין הגדול בידיים שרי אבל להרחיצין ולסוכן אומר לגוי ועושה אבל לא ירחוץ ויסוך אותם
הגדול בידי ונראה שהטעם מפני שהגדול בעצמו נהנה מאותה רחיצה וסיכה שהוא בעצמו רוחץ וסך ידיו כשמרחיצין וסך התינוק ולא דמי לאכילה שאין הגדול עצמו אוכל כשהוא מאכיל התינוק
15. ספר נטעי גבריאל הלכות בין המצרים פרק ע' עמ' שצה, תב
ה. מותר להדיח כלים שנתלכלכו מאכילת קטנים וכדומה, בת"ב
אחר חצות, וביותר נוגע במחנות הנופש (קעמפס) שיש לכ"א דירה
קמנה, וע"י עמידת כלים מלוכלכים מתרבים תולעים ועיפוש וסירחון
ריח רע וכדומה, מותר להדיחן, ונכון ללבוש בתי ידיים מגומי (ו).
נטעי גבריאל - [הלכות בין המצרים - ב] / ציננער, גבריאל / עמוד 61
הודפס מאתר אוצר החכמה
16. משנה ברורה סימן תקנד ס"ק כב
מי שהוא איסטניס וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושבת עליו כל היום עד שיקנח במים יקנח אבל שאר כל אדם אסור:

18. ספר נטעי גבריאל הלכות בין המצרים ח"א עמ' שלה-שלו
ה. אין לשטוף את פיו בבוקר בת"ב (י), וכן אין לנקות השיניים עם
מים (א), ומי שיש לו צער גדול יש להקל, אך יזהר לכפוף צוארו שלא
יזוב המים לתוך הגרון (כ), ומי שיש לו ריח הפה רשאי לנקות השיניים
במברשת עם משחת שיניים בלא מים (ג), וכן מותר להדיח עם משקה
כגון לוסמערין וכדומה עם מים לצורך, כי אין חשש שיבלעו שמויק
להגוף (ד).

נטעי גבריאל - [הלכות בין המצרים - א] / ציננער, גבריאל / עמוד 336
הודפס מאתר אוצר החכמה

17. מהדורת דרשו סימן תקנד הע' 140
ולשטוף את הפה במי פה, דעת הגר"מ פיינשטיין (שמעתתא דמשה
עמ' תלא) שאף על פי שאין חשש שיבלע את המי פה מחמת
טעמם החריף, מ"מ אסור לעשות זאת מחמת איסור רחיצה. אמנם,
מי שיש לו צער גדול אם לא ישטוף את פיו במים, כתב החיי אדם
(כלל קלב ס"ב, הובאו דבריו לקמן סי' תקסז ס"ק יא) שיש להתיר
לו לשטוף את פיו בשאר תעניות ציבור ואף בתשעה באב, רק
שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבואו לגרונו. ועל פי

III. Anointing

19. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנד סעיף טו
סיכה אינה אסורה אלא של תענוג; אבל מי שיש לו חטטין בראשו, סך כדרכו ואינו חושש.
20. ביאור הלכה סימן תקנד סעיף טו ד"ה סיכה וכו'
סיכה וכו' אלא של תענוג - ולפ"ז פשוט דלהעביר את הזוהמא מותר כמבואר בסימן תקע"ה ס"ג לגבי ת"צ וכן גבי אבילות ביו"ד סימן שפ"א
וכמו שהעתיק הגר"א מירושלמי מפורש בסימן תרי"ד ע"ש והי"ל להמחבר להעתיק בזה הלשון שכתב בעצמו ביו"ד סימן שפ"א דלהעביר את
הזוהמא מותר ואצ"ל משום רפואה כגון שיש לו חטטין בראשו אלא שקיצר בלשונו וכ"כ הלח"מ בהלכות תענית פ"ה הלכה יו"ד וכ"מ מהגר"א
בסימן זה ודלא כמטה יהודא שר"ל דלהעביר הזוהמא אסור וחיליה מהא דאיתא בפסחים נ"ד אין בין ט"ב ליוה"כ אלא שזה ספיקו אסור וזה
מותר ע"ש ודעתו דברייתא שהובא בבבלי פליג על הברייתא שהובא בירושלמי...

¹ Rav Schachter is not sure about Rav Moshe's application of רחיצה to the inside of the body.

21. מהדורת דרשו סימן תקנד הע' 48

להשתמש בדאודורנט, דעת הגר"מ פיינשטיין (שמעתתא דמשה עמ' תלג) שמותר, כיון שאין זה נחשב לתענוג אלא להעביר את הזוהמה. ואף דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פי"ד ארחות הלכה הע' 56) שמוותר ומטעם שאין זה נחשב סיכה. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פע"א אות ט) שאין להשתמש בדאודורנט, כיון שגם זה בכלל סיכה.

22. פסקי תשובות אורח חיים סימן תקנד

סעי' ט"ו, שו"ע: סיכה אינה אסורה אלא של תענוג וכו'. ובכלל זה כל האבקות ומיני קוסמטיקה שונים שאסור לנשים להשתמש בהם בט' באב, אבל התזת חומר ריחני על הגוף נגד ריח רע דויעה מותר, וכן נוזל נגד יתושים מותר למרוח ואין בזה משום סיכה ורחיצה, שאינו עשוי לתענוג.

IV. Leather Shoes

23. מהדורת דרשו סימן תקנד הע' 50-51

[משנ"ב ס"ק ל]

דלא נקרא מנעול (50) אלא של עור (51).

50 ולענין נעלים שאינן עשויות מעור אך נוח ללכת בהן כמו בנעלי עור רגילות, כתב לקמן (סי' תריד ס"ק ה) אודות איסור נעילת מנעלים ביום הכפורים, שאף שהשו"ע כתב (שם ס"ב) שמוותר לנעול מנעלים משאר חומרים, מ"מ יש מהאחרונים שמחמירם בזה, ומסיים שאף שאין למחות ביד המקילים, מ"מ מי שאפשר לו נכון להחמיר בזה ולילך באנפלאות של בגד כנהוג [וכאן (ס"ק לא) רמז לזה שכתב לעיין בשערי תשובה, שהביא בס"ק ט את דעת הפנים מאירות שמחמיר בזה]. וכעין זה הורו הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פט"ו ס"ד ודבר הלכה אות ה) והגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' מא) לגבי תשעה באב שיש להימנע מללכת בנעלים שנחות מאד, כיון שלא מרגיש כלל עינוי בהליכה בהן. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פע"א אות יא), אך הוסיף, שלמקילים יש על מי לסמוך, וכן שמי שקשה לו יכול ללבוש כל נעל שאין בה. עור. מאידך, דעת הגרי"ש קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קלח) שאפשר להקל ללכת בנעלי גומי בתשעה באב, ושכן המנהג, אמנם הוא עצמו וכן החזו"א (ארחות רבנו שם, וראה קרא עלי מועד הערות הגר"ח קניבסקי אות לה) נהגו להחמיר על עצמם ללכת באנפלאות בלבד. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תריד ס"ק ה) לענין יום הכיפורים.

ונעל שיש בה רצועת עור שנועדה להחזיקה שלא תסור מעל הרגל, כגון קבוק וכדו', דעת הברכי יוסף שאינה נחשבת נעל של עור, שרק כשהעור עשוי להגן ולכסות את הרגל נחשבת נעל של עור. אכן, כשהעור עשוי להגן על הרגל אף כשהוא רק חלק קטן מהנעל, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ט תשובה טו) שכבר נחשבת נעל של עור ואסור ללכת בה.

24. ספר שיעורי הרב על עניני תשעה באב עמ' נג

עניני תשעה באב

נג

ונראה שיסוד המחלוקת בגדר איסור נעילת הסנדל הוא אם הנעילה אסורה, וא"כ לא שנא בשל עור לא שנא בשל עץ, או דילמא הסנדל אסור, והיינו דוקא בשל עור, כדילפינן ביבמות (קב:) מדכתיב "ואנעלך תחש". ונראה שנעילת הסנדל אסורה אפי' כשיושב במקומו ואינו הולך כלל, ודלא כדמשמע מגמ' יבמות שם שהאיסור הוא לטייל במנעל וסנדל.³

V. Marital Relations

25. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנד סעיף יח

יש מי שאומר שלא יישן בליל ט"ב עם אשתו במטה, ונכון הדבר משום לך לך אמרינן נזירא.

26. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנד סעיף יח

(לז) ונכון הדבר - ועיין לקמן סי' תרט"ו דאסור ליגע באשתו כאלו היא נדה ואפשר דה"ה בט"ב [כ"כ הד"מ] ומ"מ ביום יש להקל [מ"א]:

27. שער הציון סימן תקנד ס"ק מד

(מד) דדוקא ביום הכפורים שהנשים מקשטות לכבוד היום ויש לחוש לגרוי היצר הרע, מה שאין כן בט' באב שהולכים בבגדים מנוולים, ואם גם בתשעה באב הולכים מקשטות יש להחמיר בו אף ביום, כמו ביום הכפורים [מחצית השקל]. ועיין בסימן תרט"ו בט"ז שהוא מצדד להקל בט' באב כנגיעה אף בלילה, ואולי לא ראה הדרכי משה:

28. מהדורת דרשו סימן תקנד הע' 57

57 ולהושיט דבר מידו לידה, כתב הכף החיים (ס"ק פה) בשם הבן איש חי, שבבילה נכון להחמיר [וכן נראה דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' מא)]. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (קרא עלי מועד הערות הגר"ח קניבסקי אות לח) שמוותר.